

ОПРАЦЮВАННЯ КУЛЬТУРНОЇ ТРАВМИ УКРАЇНИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

М. Aleksandrova

WORKING ON UKRAINE'S CULTURAL TRAUMA IN MODERN CONDITIONS

У сучасних умовах повномасштабного вторгнення українське суспільство, яке існує в топосі діючої травми, вимушено опрацьовувати травматичні події минулого та відрефлексовувати сучасну культурну ситуацію, оскільки час вимагає трансформації комеморативних практик. Ці трансформації неможливі без глибинного опрацювання культурної травми, що відбулася з Україною. За Дж. Александером, культурна травма відбувається, коли члени групи відчувають, що вони зазнали дії жахливої події, яка позначилася на їхній груповій свідомості, пам'яті та змінила їхню майбутню ідентичність у фундаментальний та безповоротний спосіб.

У цих умовах відбувається опосередкування колективної травми, але змістовного опрацювання культурної травми не відбувається. Маємо на те декілька причин:

1. Опрацювання культурної травми можливе після того, як травматичні події закінчуються і травматичне ядро можна осмислювати наче на відстані, без емоційного занурення. Як зазначає В. Огієнко, культурна травма постає слідом за травматичною подією і може тривати протягом багатьох поколінь. За С. Дацюком, колективна пам'ять — це лише те, що болить. З іншого боку, колективна пам'ять це відрефлексований досвід, який вже пережив свій біль. З нашої точки зору, саме відрефлексований досвід надає змогу на опрацювання культурної травми. Для цього опрацювання необхідно працювати з культурною пам'яттю, яка, за Я. Ассманом, інтерпретується як спрямований у віддалене минуле носій найзначущіших для певної спільноти соціокультурних сенсів, закарбованих не в безпосередніх спогадах, а в меморіальній традиції, прив'язаній до символів.
2. Опрацювання культурної травми в сучасних умовах не враховує регіональну і, як наслідок, культурну специфіку українського суспільства. Деякі території перебувають у зоні бойових дій під безпосереднім впливом травматичних подій, де відбувся розрив звичних рамок життя. На інших територіях травматичне усвідомлення відбувається внаслідок пригнічення звичної реальності.
3. Невраховується конфлікт (розрив) поколінь: покоління людей чия ідентифікація залишилась у радянському минулому «братерства», яке перемогло зовнішнього ворога та покоління молодшої України, яке вибудовувало свою ідентифікацію з часів незалежності, осмислюючи історію України як історію травматичних подій. Робота з культурною травмою в пострадянських суспільствах має специфіку, яка полягає в наявній непримиренності сприйняття опонентами (поколіннями) травматичних подій як минулого, так і сучасності. Як наслідок, відбувається редукування суспільної солідарності до найнижчих рівнів. Ця ситуація є реальним викликом для сучасного українського суспільства, у якому на фоні травматичних подій, з одного боку, відбувається посилення консенсусу, з іншого — виявляється відсутність спільної мети.

Дж. Александер вибудовує консенсус західних суспільств навколо травматичних подій. Таким чином, опрацювання культурної травми відбувається на тлі загальної солідарності суспільства. Солідарність у цих умовах формується як на спільності індивідуальних втрат, так і враженні колективної ідентичності.

В українському суспільстві суспільна солідарність досягла піку на початку війни, була відчутна перший рік і поступово знижувалась до критичної точки. Таким чином, застосування методології trauma studies західних дослідників неможливе. Це виклик як для академічних дослідників цих студій в Україні, так і для держаних структур, які займаються комеморацією історичної пам'яті та меморіалізацією російсько-української війни, як-то Український інститут національної пам'яті тощо.

І. В. Рачковська

**РОЛЬ ГРОМАД В ОХОРОНІ ТА ЗБЕРЕЖЕННІ «ЖИВОЇ» СПАДЩИНИ
НА ПРИКЛАДІ НАЦІОНАЛЬНОГО ПЕРЕЛІКУ ЕЛЕМЕНТІВ НЕМАТЕРІАЛЬНОЇ
КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ УКРАЇНИ «ТРАДИЦІЯ НАРЯДЖАННЯ МОГИЛЬНИХ
ХРЕСТІВ НА РІВНЕНЬСЬКОМУ ПОЛІССІ»**

І. Rachkovska

**THE ROLE OF COMMUNITIES IN THE PROTECTION AND PRESERVATION
OF THE INTANGIBLE CULTURAL HERITAGE ON THE EXAMPLE OF THE NATIONAL
LIST OF ELEMENTS OF THE INTANGIBLE CULTURAL HERITAGE OF UKRAINE
“THE TRADITION OF WEARING GRAVE CROSSES IN THE RIVNE POLISSIA”**

Традиція наряджання могильних хрестів на Рівненському Поліссі — обряд вшанування, задобрювання померлих шляхом принесення в жертву одягу та тканини в контексті релігійних уявлень про використання їх «на тому» світі (естетичний та практичний аспекти). Уважалося, що душа перероджується в рослину, яку обов'язково висаджували на місці поховання померлого. З поширенням християнства культову надмогильну рослину було замінено на хрест, але традиція піклуватися про післясмертне життя рідної людини в контексті народних вірувань щодо переродження її в іншу фізичну форму знайшла місце і в цьому випадку — одягати (наряджати, наражати) почали могильні хрести. Ареалом поширення елемента є три адміністративні райони Рівненської області — Вараський, Сарненський та північна частина Рівненського районів, широта охоплення — близько 30 громад, переважно громади Володимиреччини, Дубровиччини, Березнівщини. Обряд наряджання практикують перед Великоднем, для Антипасхи (Великдень для померлих), а в окремих громадах також перед Зеленими святами. Хрести масово одягають у «ленти», «косники» (стрічки) за ознаками статі померлого родича — на могильні хрести померлих жінок вішають «ленти» яскравих кольорів — яскраво-рожеві, жовті, оранжеві, салаткові, а на могилах чоловіків — темних кольорів — зелені, сині, коричневі, що найбільше практикується на Дубровиччині. На Березнівщині на могильні хрести вішають шматки тюлі. Наряджання усіма цими речами передбачалося для використання померлими на тому світі — збирати в них яблука, носити їжу, витирати руки. А ідея такого «піклування» про померлих на «тому світі» мала офірний характер — для задобрювання померлих, аби ті «не гнівалися» на них та позитивно впливали на життя й побут живих.

Традиція наряджання могильних хрестів на Рівненському Поліссі має визначений період — здійснюється перед Великоднем, зазвичай у Чистий Четвер, або в інший день після Вербної Неділі, але не пізніше Страсної П'ятниці (Плащаниці). Це пов'язано з попередньою підготовкою до Навського Великодня, або Поминальної неділі (Антипасхи). Наряджати хрести можна також і під час